

האיסור החמורה של חניפה (חנופה) - שיעור 451

I. מקור הענין - עיין בספר במדבר (ל"ה - ל"ג-ל"ד) שאמרה התורה ולא תחניפו את הארץ... ולא תטמא את הארץ... אשר אני שכן בתוכה שהמחניף נקרא מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל וכת חנפים נמנית בין ד' כתות שאינן מקבלות פני השכינה שארור הגבר אשר יבטח באדם יותר מבהקב"ה (ירמיה י"ז - ז) ועוד מביא אף לעולם ואין תפלתו נשמעת ואפילו עוברים שבמעיי אמם מקללים אותו ונופל בגיהנם וראוי שיבוא עליו כל הקללות שבתורה וכל המחניף לחבירו סוף נופל בידו ולמדוהו מירמיהו שאמר אמן על דברי חנניה כשניבא נבואת שקר (עיין בסוטה מ"ח: - מ"ג:)

II. גדרי חנופה דעת רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג - קפ"ז ולהלן) דגדרי האיסור משום שמצדיק הרשע בדברו וגם לא נתן לו תוכחה אמנם דעת התוספות (סוטה מ"ח: ד"ה לויתו) הוא משום שסומך על בשר ודם ומזלזל בהקב"ה ויש כמה דברים שנפקא מינה ואבאר

(א) מי שראה או שמע מחבירו דבר רע ואומר טוב הוא כמו מעשה באגריפס המלך והחכמים ומשום חניפת החכמים נגלו מן הארץ וכירמיהו וחנוניה הג"ל ואבאר עוד

(ב) ואיסור חנופה גורם איסורים אחרים (א) מחזיק ידי עבירה (ב) לפני עור (ג) מדבר שקר תרחק (ד) גניבת דעת (ה) וחמור מכולם חילול השם שמאמין ביד בשר ודם יותר מביד ה' (ספר רעך כמוך פרק ז)

(ג) חנופה הוא אף המדבר אחד בפה ואחד בלב ואפילו על אדם כשר ואין בו משום האיסורים באות-ב (אנציקלופדיה תלמודית ט"ז - ט"ט)

(ד) מפני סכנה אין איסור חנופה וראיה מנדרים (כ"ז:) במעשה דעולא שאמר טוב יפה עשה לרוצח משום חשש סכנה

(ה) רבי מכבד עשירים (עירוזין פ"ו:) יש מפרשים שאף אם עשה העשיר קצת שלא כהוגן וראיה מתודוס איש רומי שאמרו לו חכמים אלמלא תודוס אתה (אדם חשוב) גוזרנו עליך נדוי (פסחים נ"ג:) שהתיר להם לאכול בפסח גדיים צלויים

(ו) אומרים רק מקצת שבתו של אדם בפניו פירוש רש"י (עירוזין י"ח:) מפני שנראה כמחנף (ז) אין לך דבר שמבטל חנופה רק תפלה בכוונה (יערות דבש זוש ט"ו)

III. חנופה האסורה

(א) רופא המפורסם כמומחה גדול ואינו מאמין בתורה ומצוות אם אומרים לו שירבו כמותך בישראל הוי חנופה

(ב) הוא הדין בהוריו פורקי עול והביאו לו מתנה חשובה אם אמר להם כמוכם לא פגשתי מעולם הוי חנופה ומותר לומר להם תודה רבה ולא אשכח זאת לעולם

(ג) הממנה מלמד שהוא קרובו שאינו מוכשר לכך ומקלקל את התלמידים וכן גנת שאינה מוכשרת כלל והעושה כך נקרא מחנף וכן הרב שממנה בנו לראש ישיבה או לפוסק ואינו ראוי

(ד) רב שחלל השם בפרהסיא אין מכבדים במצות גדולות כסידור קידושין אמנם אם עשה תשובה מותר

(ה) ותינוק שנשבה דינו כרשע לענין חנופה דכל עיקר הטעם דגזרו בעכו"ם כדי שלא ילמוד ממעשיו א"כ ה"ה תינוק שנשבה כיון דעכ"פ מתנהג כעכו"ם ומאי עדיפא לו משום שמנהג אבותיו בידו

- (ו) לכבוד לעוברי עבירה בבית הכנסת עיין באג"מ (ז - י"ח) דמצד פתיחת וסגירת הארון ליכא שום איסור ואם הוא בעל עבירה לתיאבון מותר אף לקרא לתורה
- (ז) גבאי צדקה שנכנס לביתו של גביר גדול והחל לשבחו על טוב ליבו אם חושב בליבו שאין הגביר בעל חסד ואומר לו שבחים כדי להשיג ממנו תרומה הרי זה חנופה (ספר לרעך כמוך זף 121)
- (ח) תלמיד המשבח ביותר שיעור של רבו וכליבו אין כן כוונתו היתה רק כדי למצוא חן בעיניו ובכך הוא גנב את דעתו של הרב והוא סבר שמעריכו מכל הלב נחשב לחנופה (זף 121)
- (ט) אסור להחניף לגבאי בית הכנסת כדי שיתן לו עליה (זף 132)
- (י) מפרסמים את המחנפים מפני חילול השם (יומל פ"ו:) פרש"י שהן רשעים ומראים עצמם כצדיקים שבני אדם למדין ממעשיו שסוברים עליו שהוא צדיק ועוד כשבאה עליו פורענות אומרים מה הועילו זכותו ולכן נקרא חנף דהיינו משום גניבת דעת (זף 84)
- (יא) אסור להחניף למוכר ולשבחו על טוב ליבו או על סחורתו כשכליבו אינו חושב כן ומטרתו היא כדי שיוזיל לו את המחיר הוי אחד בפה ואחד בלב והוי גניבת דעת ונאמר בתורה לא תגנובו
- (יב) בשותף שהוא פורק עול נראה שנכשל בעון חנופה בכל יום ויותר טוב שלא ליקח שותף כזו
- (יג) פועל העובד בחנות וניגש למעבידו וסיפר על בעל החנות אחרת כדי למצוא חן בעניו (זף 124)
- (יד) ראובן שמע שחברו שמעון לועג על אחד מהרבנים ולא הוכיחו משום קלקול יחסיו איתו וכן ישראל כשר עבר עבירה ושתק הוי חנופה דאסורה

IV. חנופה המותרת

- (א) אף לשבח אדם במעלות שאין בו ואין פיו ולבו שוה מצינו שהתירו חז"ל מפני דרכי שלום דלעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות (כתובות י"ז:) דמותר לדבר בשבח הבריות אע"פ שאין השבח בהן (שיטה מקובצת ש"ס) ואין בו משום מדבר שקר תרחק (ש"ס בשם הריטב"א) וראיה לדבריו דרבי מכבד עשירים (פירוזין פ"ז:) ואף שהוי קצת שלא כהוגן שכן מצינו בתודוס כ"ל דהיה אדם חשוב
- (ב) מותר לאדם שיחניף לאשתו וגם מלוה ללוה שלא ילחצנו (אבל אם יש לו הממון הוי חנופה) ורבו שילמדנו תורה (דאם התלמיד עשה כדי לקבל פרס הוי חנופה) וכן להרבות בתוארים כגון הרב הגאון שאין בזה משום חשש חנופה כי זה מנהג המקום ודוקא אחד בפה ואחד בלב מותר משום דרכי שלום אבל אסור להחניף לאדם שיתן לו חפץ אפילו של מצוה שיש לו תועלת גשמית דזה הוי לגנוב דעת הבריות וכן מותר להחניף לחבירו שיקבל תוכחה וכן לשמת אחרים ולשבח תלמידו ולשבח דרשן ודוקא באופן הנ"ל
- (ג) אם צריכים לעשות בענקעט לאיזה נכרי שעשה טובה לבני העיר להכרת טובה על מה שעשה להם מכבר ולא למטרת אספת כספים לצדקה הוא דבר המותר ממש ואם הבענקעט שיתנדבו בשביל דבר מצוה אין לומר שהוא דבר איסור ממש שהרי אם אי אפשר לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה מהנכרי בצינעא ה"ז מותר אבל בכל אופן הוא ענין מכוער (אג"מ י"ד ז - קי"ז)
- (ד) מותר לכבד העשירים ובלבד שלא יהיו רשעים דצריכים אנו לתלות שהצלחתם היו מחמת איזה זכות גדולה ואפשר שהוא נכבד גם בשמים ויש מתירים אף כשיש בו טובת הנאה ובתנאי דאינו רשע ודוקא דאומר אמת עליו (אג"מ ז - י"ח)
- (ה) משום חשש נזק הגוף או סכנה מותר כמעשה בעולא מ"מ ע"י חילול השם אסור